

Dane wielowymiarowe i język MDX w systemach OLAP

Tadeusz Pankowski
Politechnika Poznańska, Katedra Automatyki, Robotyki i Informatyki
e-mail: pankowski@put.poznan.pl

Abstrakt. Systemy OLAP są względnie nową a jednocześnie coraz popularniejszą i coraz ważniejszą klasą systemów informatycznych zajmującą się interakcyjnym tworzeniem, zarządzaniem i analizą danych postrzeganych jako struktury wielowymiarowe. Nowym językiem wspomagającym te funkcje jest język MDX (*MultiDimensional Expressions*). W pracy omówiono aktualne i proponowane cechy języka SQL zorientowane na funkcje OLAP, przedstawiono sformalizowane spojrzenie na dane wielowymiarowe proponując model MDW (*Model Danych Wielowymiarowych*) oraz opisano podstawowe idee i konstrukcje języka MDX.

1. Wprowadzenie

Termin OLAP (ang. *OnLine Analytical Processing*) został po raz pierwszy użyty w [2], chociaż już wcześniej istniały systemy przetwarzania danych realizujące idee technologii OLAP. Pojęcie to można zdefiniować jako "interakcyjny proces tworzenia, zarządzania i analizy danych postrzeganych jako wielowymiarowe tablice, a także sporządzania raportów w oparciu o te dane" [3]. Na obecnym etapie rozwoju systemów informatycznych systemy OLAP można traktować z jednej strony jako samodzielną klasę systemów ułatwiających dokonywanie wszechstronnych analiz danych pobieranych z operacyjnych baz danych lub częściej z hurtowni danych [3, 11, 17], a z drugiej – jako element pośredni pomiędzy hurtowniami danych, a systemami odkrywania wiedzy [5, 8].

Od kilku lat obserwujemy duże zainteresowanie systemami OLAP zarówno ze strony użytkowników, jak i ze strony producentów komercyjnych systemów zarządzania bazami danych. W systemach komercyjnych uwzględnianych jest coraz więcej narzędzi realizujących funkcje systemu OLAP. Na przykład firma Microsoft włączyła do serwera MS SQL Server 7.0 system o nazwie OLAP Services, gdzie zaimplementowano między innymi język o nazwie MDX (ang. *MultiDimensional Expressions*) wspomagający realizację funkcji systemu OLAP [9, 10, 14, 15, 18]. Firma Oracle oferuje produkty przeznaczone do wspomagania analizy poszczególnych grup zagadnień analitycznych od strony klienta (Oracle Express Analyzer, Oracle Financial Analyzer, Oracle Sales Analyzer). W nowej wersji standardu języka SQL proponuje się uwzględnienie środków zorientowanych na funkcji OLAP [4, 7].

Głównym celem niniejszej pracy jest omówienie zasad projektowania i operowania na danych wielowymiarowych. Rozpoczynamy od analizy cech języka SQL przeznaczonych do wspomagania OLAP – cech już zaimplementowanych oraz nowych propozycji wprowadzanych do standardu (rozdział 3). W rozdziale 4 proponujemy sformalizowane spojrzenie na dane wielowymiarowe przedstawiając model MDW (*Model Danych Wielowymiarowych*). Następnie (rozdział 5) omawiamy podstawowych idei i konstrukcji języka MDX. Przykłady ilustrujące rozważania odnoszą się do przykładowej bazy danych podanej w rozdziale 2.

2. Przykładowa baza danych

W dalszym ciągu odwoływać się będziemy do przykładowej bazy danych Salon, zawierającej dane o sprzedaży samochodów, przedstawionej na rys. 1. W bazie danych są cztery tabele, przy czym Sprzedaz zawiera dane o zrealizowanych transakcjach: IdTow (identyfikator towaru, samochodu), IdKli (identyfikator klienta), Data (data sprzedaży), Wartosc (przychód związany ze sprzedażą), Koszt (koszt związany ze sprzedażą). Zawartość pozostałych tabel nie wymaga objaśnień. Zauważmy, że tabele Towary, Dni i Klienci nie są w trzeciej postaci normalnej [3, 13]. Wy-

nika to z dwóch powodów, po pierwsze ułatwi nam prezentację, a po drugie – takie odstępstwa od normalizacji są dopuszczalne, a często wręcz zalecane ze względu na efektywność przetwarzania, co ma szczególne znaczenia przy tworzeniu hurtowni danych.

Sprzedaz

	IdTow	IdKli	Data	Wartosc	Koszt
1	11	101	10.01.1998	30000.0	25000.0
2	11	201	23.04.1999	32000.0	28000.0
3	12	102	15.02.1998	20000.0	18000.0
4	12	202	10.01.1998	22000.0	20000.0
5	21	103	20.04.1998	35000.0	30000.0
6	21	203	22.02.1999	36000.0	31000.0
7	22	101	02.05.1999	60000.0	45000.0
8	22	201	20.04.1998	58000.0	44000.0
9	22	204	23.04.1999	60000.0	48000.0

Towary

	IdTow	Producent	Marka
1	11	Fiat	Punto
2	12	Fiat	Uno
3	21	Ford	Escort
4	22	Ford	Fokus

Dni

	Data	NrDnia	NrTygodnia	NrMca	Kwartał	Rok
1	10.01.1998	7	2	1	KW1	1998
2	15.02.1998	1	8	2	KW1	1998
3	20.04.1998	2	17	4	KW2	1998
4	22.02.1999	2	9	2	KW1	1999
5	23.04.1999	6	17	4	KW2	1999
6	02.05.1999	1	19	5	KW2	1999

Klienci

	IdKli	Miasto	Wojewodztwo	StanCywilny	Plec
1	101	Leszno	wielkopolskie	M	M
2	102	Leszno	wielkopolskie	W	K
3	103	Gniezno	wielkopolskie	M	K
4	104	Gniezno	wielkopolskie	W	M
5	201	Sopot	pomorskie	M	M
6	202	Sopot	pomorskie	M	K
7	203	Gdynia	pomorskie	M	K
8	204	Gdynia	pomorskie	W	K

Rys. 1. Stan bazy danych salonu sprzedaży samochodów Salon

Prezentowane dane mają znaczenie wybitnie ewidencyjne – gromadzenie tak szczegółowych danych ewidencyjnych jest niezbędne do bieżącej działalności firmy. Jednak nagromadzenie dużej liczby danych opisujących działalność firmy w dłuższym okresie czasu umożliwi znacznie więcej – umożliwi dokonanie analizy tej działalności, wykrycia pewnych zależności, wyciągnięcie wniosków co do dalszego postępowania. W szczególności kierownictwo firmy może być zainteresowane realizacją następujących poleceń:

- Podaj ogólną wartość sprzedaży poszczególnych samochodów według wzrastających poziomów agregacji: od miasta, przez województwo do kraju i od marki do producenta, dla lat 1998 i 1999.
- Przeanalizuj zysk ze sprzedaży dla poszczególnych marek w poszczególnych miesiącach. Uporządkuj miesiące według wzrastającej wartości zysku.
- Czy odchylenia liczby zawartych transakcji od średniej w poszczególnych miesiącach są istotne?

Udzielanie odpowiedzi na tego typu pytania realizowane jest za pomocą środków określanych jako systemy (narzędzia, usługi) OLAP. Przy realizacji tych systemów przyjmuje się że:

1. Analizowane dane znajdują się w bazach danych (w bazach operacyjnych, hurtowniach danych lub składach danych), których wielkość może być bardzo zróżnicowana i sięgać od kilku mega do wielu terabajtów. W utrzymywaniu i podstawowym przetwarzaniu tych danych wykorzystywane są możliwości konwencjonalnych serwerów baz danych.
2. Przetwarzanie analityczne, w tym wykonywanie analiz wielowymiarowych, wymaga przedstawiania danych za pomocą modeli wielowymiarowych, w których wyróżnia się takie pojęcia jak: *tabela faktów* (podstawowa tabela, w której zawarte są te wielkości, *pomiary*, analizą których jesteśmy zainteresowani), *funkcje agregujące* (określają, w jaki sposób z danych elementarnych tworzone są dane zagregowane), *wymiary* (określają przestrzeń, w której analizowane są pomiary), *człony wymiarów* (służą do określenia *punktów* w przestrzeni wielowymiarowej), *komórki* (zawierają wartości pomiarów w określonym punkcie), *zbiory komórek*, *kostka* (zbiór wszystkich możliwych komórek).
3. Formułowanie zapytań wielowymiarowych, tj. zapytań zgodnych z wielowymiarowym modelem danych, wymaga języków zapytań zorientowanych na dane wielowymiarowe. Dane wielo-

wymiarowe, a także wyniki analizy wielowymiarowej najwygodniej jest odczytywać, gdy wizualizowane są w postaci graficznej.

3. Cechy języka SQL wspomagające funkcje OLAP

Producenci komercyjnych serwerów baz danych włączają do implementowanych wersji języka SQL pewne cechy zorientowane na OLAP, które jeszcze formalnie nie zostały wprowadzone do standardu [9, 12]. Cechy te omawiamy w podrozdziale 3.1. Jednocześnie ciągle rozwijany standard języka SQL uwzględnia te i jeszcze inne rozszerzenia wspomagające funkcje OLAP (podrozdz. 3.2)

3.1. Operacje CUBE i ROLLUP

Pierwsze rozszerzenie języka SQL związane z funkcjami OLAP dotyczyło rozszerzenia frazy GROUP BY wyrażenia SELECT o operacje CUBE i ROLLUP do postaci:

```
select ... group by <lista_kolumn> with {cube | rollup}, w SQL Serverze
```

```
select ... group by {cube | rollup}(<lista_kolumn>), w Oraclu.
```

W wyrażeniu SELECT można ponadto używać operację TOP-n oraz o funkcję GROUPING.

Operacja CUBE

CUBE określa, że do zbioru wynikowego zwracanego standardowo przez GROUP BY, dołączane są wiersze agregujące dla wszystkich pozostałych możliwych kombinacji kolumn (wymiarów) podanych w <lista_kolumn>. Jeżeli podano n kolumn, to liczba możliwych kombinacji wynosi 2^n . Dla trzech kolumn R(ok), P(roducent), W(ojewództwo) mamy następujące osiem kombinacji:

```
(R, P, W), (R, P, All), (R, All, W), (All, P, W),
(R, All, All), (All, P, All), (All, All, W), (All, All, All),
```

gdzie (R, P, W) oznacza, że wiersze agregujące tworzone są dla każdej różnej trójki wartości (rok, producent, województwo), a (R, P, All) oznacza, że wiersze agregujące tworzone są dla każdej różnej pary wartości (rok, producent), a w wierszach tych trzecia kolumna wypełniana jest wartością NULL. Podobnie dla pozostałych kombinacji. W tabeli wynikowej mamy wówczas dużą liczbę wartości NULL. Dla rozróżnienia tych wartości NULL, które oznaczają wartości nieznane (puste) od tych, które generowane są podczas agregowania za pomocą operacji CUBE i ROLLUP, wykorzystuje się funkcję GROUPING: w pierwszym przypadku zwraca ona wartość 0, a w drugim 1. Do wyboru wierszy o największej lub najmniejszej wartości podanego zestawu kolumn służy operacja TOP-n. Przykład wyrażenia SELECT z frazą GROUP BY ... WITH CUBE i tabelą wynikową po jego wykonaniu na tabelach z rys.1, przedstawiono na rys 2.

```
select D.Rok,T.Producent,K.Wojewodztwo, sum(S.Wartosc) as Wartosc
from Sprzedaz S, Towary T, Klienci K, Dni D
where S.IdTow=T.IdTow AND S.IdKli=K.IdKli AND S.Data=D.Data
group by D.Rok,T.Producent,K.Wojewodztwo with cube
```

Rok	Producent	Wojewodztwo	Wartosc
1998	Fiat	pomorskie	22000.0
1998	Fiat	wielkopolskie	50000.0
1998	Fiat	NULL	72000.0
1998	Ford	pomorskie	58000.0
1998	Ford	wielkopolskie	35000.0
1998	Ford	NULL	93000.0
1998	NULL	NULL	165000.0
1999	Fiat	pomorskie	32000.0
1999	Fiat	NULL	32000.0
1999	Ford	pomorskie	96000.0
1999	Ford	wielkopolskie	60000.0
1999	Ford	NULL	156000.0

```

1999 NULL NULL 188000.0
NULL NULL NULL 353000.0
NULL Fiat pomorskie 54000.0
NULL Fiat wielkopolskie 50000.0
NULL Fiat NULL 104000.0
NULL Ford pomorskie 154000.0
NULL Ford wielkopolskie 95000.0
NULL Ford NULL 249000.0
1998 NULL pomorskie 80000.0
1999 NULL pomorskie 128000.0
NULL NULL pomorskie 208000.0
1998 NULL wielkopolskie 85000.0
1999 NULL wielkopolskie 60000.0
NULL NULL wielkopolskie 145000.0

```

(26 row(s) affected)

Rys. 2. Przykład wykorzystania operacji CUBE

Operacja ROLLUP

ROLLUP do zbioru wynikowego zwracanego standardowo przez GROUP BY, dołącza wiersze agregujące dla hierarchicznej kombinacji kolumn podanych w *<lista_kolumn>*, przy czym kolejność kolumn określa poziomy hierarchii: pierwsza kolumna oznacza poziom najwyższy, druga o jeden niższy itd. Jeżeli podano n kolumn, to liczba takich kombinacji wynosi $n + 1$. Agregowanie następuje zgodnie z zasadą *zwijania hierarchii* z dołu do góry – od najniższego, najbardziej szczegółowego poziomu do najwyższego. Na przykład dla trzech kolumn (poziomów hierarchii) R(ok), K(wartał), M(iesiąc), tworzone będą wiersze zagregowane według następujących schematów:

(R, K, M), (R, K, All), (R, All, All), (All, All, All).

Zastosowanie ROLLUP dla takich kolumn jak Rok, Producent, Województwo, a więc dla niezależnych wymiarów, jest teoretycznie możliwe jednak mało sensowne. Jeszcze mniej sensowne jest stosowanie operacji CUBE dla kolumn należących do jednej hierarchii, a więc na przykład dla kolumn Rok, Kwartał i Miesiąc. Przykład wyrażenia SELECT z frazą GROUP BY ... WITH ROLLUP i tabelę wynikową po jego wykonaniu na tabelach z rys.1, przedstawiono na rys 3.

```

select D.Rok,D.Kwartał,D.NrMca, sum(S.Wartosc) as Wartosc
from Sprzedaz S, Dni D
where S.Data=D.Data
group by D.Rok,D.Kwartał,D.NrMca with rollup

```

```

Rok      Kwartał  NrMca  Wartosc
-----
1998    KW1      1      52000.0
1998    KW1      2      20000.0
1998    KW1     NULL    72000.0
1998    KW2      4      93000.0
1998    KW2     NULL    93000.0
1998    NULL     NULL   165000.0
1999    KW1      2      36000.0
1999    KW1     NULL    36000.0
1999    KW2      4      92000.0
1999    KW2      5      60000.0
1999    KW2     NULL   152000.0
1999    NULL     NULL   188000.0
NULL    NULL     NULL   353000.0

```

(13 row(s) affected)

Rys. 3. Przykład wykorzystania operacji ROLLUP

3.2. SQL/OLAP – rozszerzenia języka SQL w standardzie SQL:1999

Długo oczekiwana trzecia generacja standardu SQL, znana obecnie pod nazwą SQL:1999, a wcześniej określana jako SQL3, zawiera rozszerzenie określane jako SQL/OLAP. Oficjalna robo-

cza wersja poprawki do standardu zapowiadana jest na koniec roku 2000. Aktualna wersja tego dokumentu [4, 7] wprowadza wiele mechanizmów przeznaczonych do analizy danych. Są to:

1. Nowe funkcje numeryczne (LN, EXP, POWER, SQRT, FLOOR, CAIL, WIDTH_BUCKET); nowe funkcje agregujące 1-argumentowe (logiczne EVERY i SOME; statystyczne: VAR_POP, VAR_SAMP, STDEV_POP i STDDEV_SAMP – wariancja i odchylenie standardowe odpowiednio z całej populacji i z próby); funkcje agregujące 2-argumentowe, z których jeden argument jest zmienną zależną, a drugi zmienną niezależną: COVAR_POP i COVAR_SAMP (kowariancja z całej populacji i z próby), CORR (współczynnik korelacji), REGR_SLOPE (regresja liniowa wyznaczona metodą najmniejszych kwadratów); odwrotne funkcje do funkcji rozkładu: PERCENTILE_CONT i PERCENTILE_DISC (do wyznaczania percentyli).
2. Funkcje "what-if": odnoszą się do takich funkcji OLAP jak RANK, DENSE_RANK, PERCENT_RANK i CUME_DIST. Argumentami ich są wartość A i wyrażenie porządkujące stosowane do wszystkich wierszy w grupie. Do uporządkowanego wielozbioru wartości dołączane jest A i następnie wyznaczana jest odpowiednia charakterystyka położenia A w wielozbiorze.

Mimo, że omówione funkcje są ważne z punktu widzenia wspomagania zadań OLAP, to bardziej istotne jest wprowadzenie do SQL-a zupełnie nowego pojęcia, jakim jest pojęcie *okna* (ang. *window*). Okno oznacza wybór wierszy tabeli zdefiniowany przez grupowanie wszystkich jej wierszy na podstawie:

- jednakowych wartości w podanej kolumnie lub zbiorze kolumn,
- bliskości do określonego (identyfikowanego) wiersza określonej jako liczba wierszy poprzedzających zidentyfikowany wiersz lub następujących po nim, bądź określonej jako liczba grup wierszy powiązanych poprzez wartości w kolumnie.

Istnieje również mechanizm wykluczania z okna wiersza identyfikowanego lub wszystkich wierszy o równych mu wartościach w podanych kolumnach.

Ogólna postać wyrażenia tabelowego jest według propozycji SQL/OLAP następująca:

```
<wyrażenie tabelowe> ::= <frazę from> [<frazę where>][<frazę group by>]
                        [<frazę having>][<frazę window>]
```

Wynikiem wyrażenia tabelowego jest wówczas zbiór wierszy łącznie z deskryptorami struktur okien. Oprócz więc pojęcia *tabela grupowana* (ang. *grouped table*), związanego z działaniem frazy GROUP BY, wprowadzone zostaje pojęcie *tabela okienkowana* (ang. *windowed table*), związane z działaniem frazy WINDOW.

Kolejnym rozszerzeniem jest włączenie możliwości sterowania sposobem postępowania z wartościami NULL podczas sortowania definiowanego we frazie ORDERED BY. Wprowadzono opcje NULLS FIRST i NULLS LAST polecające umieszczać krotki z pustymi wartościami argumentów sortowania na początku bądź końcu posortowanego zbioru wynikowego.

3.3. Podsumowanie

Omówione nowe mechanizmy języka SQL, które bądź już zostały zaimplementowane w niektórych serwerach baz danych, bądź są proponowane w opracowywanym ciągle standardzie SQL:1999, mają na celu wspomaganie funkcji przetwarzania danych w relacyjnej bazie danych dla potrzeb systemów OLAP. Mechanizmy te jednak ciągle odwołują się do relacyjnego postrzegania danych jako znormalizowanych (płaskich) tabel. Nie proponuje się żadnych pojęć nawiązujących do wielowymiarowości danych, do rozróżnienia między danymi odnoszącymi się do wymiarów, a danymi odnoszącymi się do faktów. Nie uwzględnia się hierarchicznych zależności między danymi będącymi członami wymiarów. Oczywiście w żaden sposób nie odnosi się również do sposobu wizualizacji danych. Wynika z tego, że środowisko serwera SQL-owej bazy danych może realizować jedynie funkcje związane z pamiętaniem danych i wykonywaniem podstawowych operacji na tych danych – również operacji bezpośrednio związanych z analizą wielowymiarową. Obecny stan

rzeczy jest więc taki, że producenci komercyjnych systemów zarządzania bazami danych, a także producenci niezależni, proponują wyspecjalizowane pakiety przeznaczone do organizacji hurtowni danych i/lub do analizy danych w technologii OLAP, przy czym pakiety te korzystają z serwera baz danych. Powstaje więc pytanie, do jakiego stopnia funkcje związane z integracją i eksploracją danych zostaną włączone do podstawowego zestawu funkcji serwera baz danych, a w jakim zakresie realizowane będą w oddzielnych systemach współpracujących z tymi serwerami.

4. Algebraiczny model danych wielowymiarowych

W tym rozdziale przedstawiamy propozycję sformalizowanego modelu danych wielowymiarowych MDW. Model ten uwzględnia najważniejsze cechy występujące podczas tworzenia danych wielowymiarowych w systemach OLAP [1, 6, 16]. Ściśle zdefiniowane pojęcia modelu MDW pozwolą nam lepiej zrozumieć i objaśnić pojęcia związane z modelowaniem i operowaniem za pomocą języka MDX. Odwoływać się będziemy do przykładowej bazy danych przedstawionej na rys. 1.

4.1. Model schematu danych wielowymiarowych

W modelu MDW dane wielowymiarowe na poziomie schematu definiowane są następująco:

1. Niech $R(U)$, gdzie R jest nazwą tabeli, a U jest zbiorem atrybutów, będzie zadaniem schematem *tabeli faktów*.
2. Niech M będzie zbiorem (*nazw*) *pomiarów*, a $AGR = \{Sum, Max, Min, Count, CountDistinct\}$ niech będzie zbiorem *funkcji agregujących*. Wówczas parę o jednej z następujących postaci:

$$M = (m, agg(R.A)),$$

$$M = (m, f(m_1, \dots, m_k)),$$

gdzie $m, m_i \in M$, $agg \in AGG$, $R.A$ jest kolumną z tabeli faktów, a f jest *funkcją k-argumentową*, nazywamy *definicją pomiaru m*. Pomiarzy zdefiniowane z zastosowaniem funkcji agregujących nazywamy *pomiarami agregowanymi*, a pomiary zdefiniowane za pomocą funkcji odwołującej się do innych pomiarów – *pomiarami obliczanymi*.

3. Niech D będzie zbiorem (*nazw*) *wymiarów*, a E niech będzie zbiorem symboli zwanych *członami*. Wówczas parę o postaci

$$D = (d, \{e_1, \dots, e_r\}),$$

gdzie $d \in D$ i $\{e_1, \dots, e_r\} \subseteq E$, nazywamy *definicją wymiaru d*; zbiór $mem(d) = \{e_1, \dots, e_r\}$ nazywamy *zbiorem członów wymiaru d*. Przyjmujemy ponadto, że:

- wymiary są rozłączne, czyli każdy człon $e \in E$ może należeć co najwyżej do jednego wymiaru,
 - zbiór członów wymiaru może być podzielony na rozłączne podzbiory związane z *nazwami poziomów* – poziomy uporządkowane są hierarchicznie zgodnie ze stopniem ogólności ich znaczeń;
 - z każdym członem $e \in E$ może być związany zbiór *parametrów*, co zapisujemy $e(P_1 : p_1, \dots, P_k : p_k)$, gdzie P_i jest *nazwą parametru*, a p_i *wartością parametru o nazwie P_i* .
4. Niech R będzie schematem tabeli faktów, M_1, \dots, M_n – definicjami pomiarów, a D_1, \dots, D_m – definicjami wymiarów. Wówczas

$$C = (R, \{M_1, \dots, M_n\}, \{D_1, \dots, D_m\})$$

nazywamy *schematem kostki*.

Zinterpretujemy te pojęcia odwołując się do przykładowej bazy danych z rys. 1.

Tabela faktów (ang. *fact table*)

Tabelą faktów nazywamy tabelę pamiętaną w bazie danych (hurtowni danych) i zawierającą informacje, które mają podlegać analizie w systemie OLAP. W naszym przypadku jest to tabela

Sprzedaz(IdTow, IdKli, Data, Wartosc, Koszt).

Dane w niej zawarte - a więc data sprzedaży, wartość sprzedaży, koszty związane ze sprzedawanym towarem, towary i klienci uczestniczący w transakcji sprzedaży - będą podlegały analizie w przestrzeni wielowymiarowej, na przykład wyznaczonej przez czas, klientów i sprzedawane towary.

Pomiary (ang. *measures*)

Pomiary (zwane niekiedy w literaturze polskojęzycznej niezbyt fortunnie *miarami*) definiowane są jako te cechy, których wartości są istotne dla użytkownika w procesie analizy. Wyznaczane są na podstawie tabeli faktów. Intuicyjnie rzecz biorąc, wartości te uzyskiwane są w wyniku pomiarów w przestrzeni wielowymiarowej. Wartości pomiarów rozważane są na różnych poziomach agregacji, na przykład na poziomie miesiąca, kwartału lub roku (w wymiarze czasowym), albo też na poziomie miasta, województwa czy kraju (w wymiarze terytorialnym). Uzyskanie zagregowanych wartości pomiarów odbywa się bądź za pomocą odpowiedniej funkcji agregującej stosowanej do wskazanej kolumny tabeli faktów, bądź też poprzez przeliczenie wartości innych pomiarów wcześniej zagregowanych.

W naszym przykładzie możemy zdefiniować następujące pomiary:

Przychód : Sum(Wartosc),
 Koszt : Sum(Koszt),
 Zysk : Przychod – Koszt,
 DataOstSprz : Max(Data),
 LiczbaTrans : Count(IdKli),
 LiczbaKli : CountDistinct(IdKli).

W przypadku pomiarów Przychód i Koszt obliczanie wartości pomiarów odbywa się poprzez sumowanie wartości w kolumnach odpowiednio Wartosc i Koszt tabeli faktów. Pomiar Zysk jest pomiarem obliczanym i jego wartość na żądanym poziomie agregacji wyliczana jest z zagregowanych wartości pomiarów Przychod i Koszt. Pomiar DataOstSprz obliczany jest z zastosowaniem funkcji agregującej Max. Wartość pomiaru LiczbaTrans jest równa liczbie wartości w kolumnie IdKli tabeli Sprzedaz (a więc liczbie wierszy w tej tabeli). Natomiast wartość pomiaru LiczbaKli jest równa liczbie różnych wartości w kolumnie IdKli tabeli Sprzedaz.

Z punktu widzenia optymalizacji obliczania wartości zagregowanych istotne jest, w jakim stopniu wartości obliczone na niższym poziomie zagregowania (na przykład półroczu) mogą być wykorzystane do obliczenia wartości na wyższym poziomie zagregowania (na przykład roku). Istotne jest więc czy i kiedy zachodzi równość:

$$agg(X \cup Y) = agg'(agg(X), agg(Y)),$$

gdzie X i Y oznaczają zbiory wartości pewnego pomiaru, na przykład wartość sprzedaży lub liczbę klientów w pierwszym i drugim półroczu.

Zauważmy, że dla rozważanych funkcji agregujących możemy stosować następujące reguły (które w sposób naturalny możemy uogólnić na dowolną skończoną liczbę składników):

Sum($X \cup Y$) = Sum(Sum(X), Sum(Y)),
 Max($X \cup Y$) = Max(Max(X), Max(Y)),
 Min($X \cup Y$) = Min(Min(X), Min(Y)),
 Count($X \cup Y$) = Sum(Count(X), Count(Y)), przy czym Count(X) może być stosowane tylko
 w przypadku, gdy X oznacza kolumnę tabeli faktów,
 CountDistinct($X \cup Y$) – musi być zawsze wyliczane z tabeli faktów.

Wymiary (ang. *dimensions*)

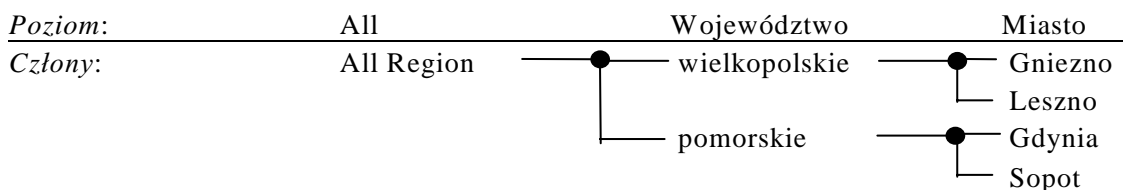
Wymiary definiują przestrzeń, w której analizowane są pomiary. Każdy wymiar organizowany jest hierarchicznie poprzez określenie:

- hierarchii (opcjonalnie) (ang. *hierarchy*),
- poziomów (ang. *levels*),
- członów (ang. *members*).

W naszym przykładzie możemy wyodrębnić następujące wymiary:

Wymiar : Region

Hierarchia : – (w tym wymiarze określamy tylko jedną hierarchię)

Wymiar Region obejmuje więc następujący zbiór członów:

Region = { Region.[All Region],
Region.[All Region].wielkopolskie,
Region.[All Region].pomorskie,
Region.[All Region].wielkopolskie.Gniezno,
Region.[All Region].wielkopolskie.Leszno,
Region.[All Region].pomorskie.Gdynia,
Region.[All Region].pomorskie.Sopot }.

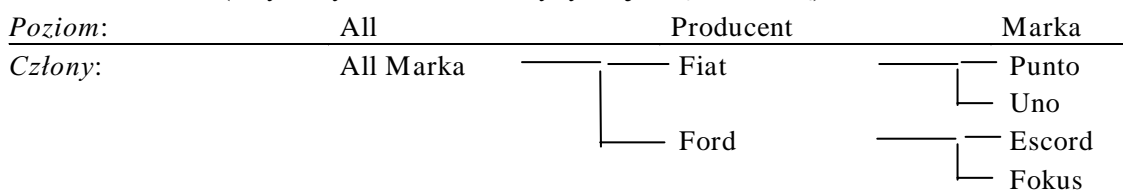
W przypadku, gdy nie ma problemu z jednoznacznością nazw, możemy pominąć przedrostki i wówczas zbiór członów wymiaru Region jest następujący:

{[All Region], wielkopolskie, pomorskie, Gniezno, Leszno, Gdynia, Sopot}.

Wyróżniony członek [All Region] traktowany jest jako pojedynczy członek wyróżnionego poziomu All i służy do agregowania pomiarów na najwyższym poziomie.

Wymiar : Marka

Hierarchia : – (w tym wymiarze określamy tylko jedną hierarchię)

Wymiar Marka obejmuje więc następujący zbiór członów:

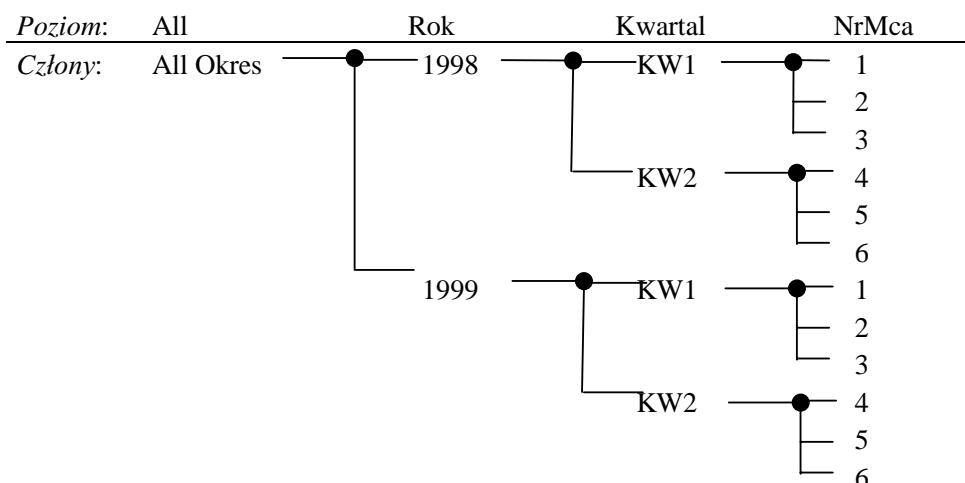
[All Marka], Fiat, Ford, Punto, Uno, Escord, Fokus.

Podobnie możemy zdefiniować wymiar czasowy Okres złożony z następującego zbioru członów (zauważmy, że tym razem dla zachowania jednoznaczności konieczne jest prefiksowanie):

Okres = {[All Okres], 1998, 1999, 1998.KW1, 1998.KW2, 1999.KW1, 1999.KW2,
1998.KW1.1, 1998.KW1.2, 1998.KW1.3, 1998.KW2.1, 1998.KW2.2, 1998.KW2.3,
1999.KW1.1, 1999.KW1.2, 1999.KW1.3, 1999.KW2.1, 1999.KW2.2, 1999.KW2.3}

Wymiar : Okres

Hierarchia : – (w tym wymiarze określamy tylko jedną hierarchię)

Niekiedy powstaje potrzeba definiowania kilku hierarchii w obrębie jednego wymiaru. Przyjmijmy, że chcemy analizować pomiary ze względu na dni i miesiące oraz na dni i tygodnie. Ponieważ jeden tydzień może być rozdzielony pomiędzy dwa sąsiednie miesiące, istnieje konieczność utworzenia dwóch hierarchii w wymiarze Okres - jedna, na przykład o nazwie MD, obejmowałaby poziomy: Miesiąc-Dzień, a druga, na przykład o nazwie TD, obejmowałaby poziomy Tydzień-Dzień. W takim przypadku prefiksowanie członów obejmuje też nazwę hierarchii: na przykład człon Okres.MD.3.5 oznacza piąty dzień trzeciego miesiąca w hierarchii MD wymiaru Okres, a Okres.TD.3.5 oznacza piąty dzień trzeciego tygodnia w hierarchii TD wymiaru Okres.

Dla każdej kolumny A tabeli faktów, używanej do zdefiniowania pomiarów, określamy *tabelę rzutów* kolumny A na poszczególne człony: $TB_A(A, e_1, \dots, e_n)$, gdzie e_1, \dots, e_n są wszystkimi członami wszystkich wymiarów. W kolumnie $TB_A.A$ pamiętane są wszystkie wartości z kolumny $R.A$ z powtórzeniami, a w pozostałych kolumnach znajdują się wartości binarne. Żądamy przy tym, aby spełniony był następujący warunek: dla każdego wiersza $t \in TB_A$, $t.e_i = 1$ wtedy i tylko wtedy, gdy wartość $t.A$ w źródłowej bazie danych powiązana jest z symbolem (członem) e_i . Przykładową tabelę rzutów utworzoną dla przykładu z rys. 1, przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Tabela rzutów kolumny Koszt na człony wymiarów

TB_Koszt									
Koszt	All	Region	wielkopolskie	...	Sopot	...	Fiat	...	[1998].[KW2]
25 000.00		1	1		0		1		0
28 000.00		1	0		1		1		0
18 000.00		1	1		0		1		0
20 000.00		1	0		1		1		0
30 000.00		1	1		0		0		1
31 000.00		1	0		0		0		0
45 000.00		1	1		0		0		0
44 000.00		1	0		1		0		1
48 000.00		1	0		0		0		0

Binarne kolumny tabeli rzutów można efektywnie reprezentować w postaci list binarnych, które następnie można kompresować (na przykład według metody kompresji list binarnych opisanej w [13]) uzyskując istotną poprawę zużycia pamięci. Listy binarne, co zobaczymy dalej, umożliwiają efektywne wyznaczanie danych zagregowanych (zbiorów komórek).

Z członami mogą być związane parametry. Na przykład każdy klient może mieć parametry dotyczące jego stanu cywilnego i płci (por. tabela Klienci na rys. 1). Wartościami tych parametrów dla członu 102 byłyby na przykład: W (wolny) i K (kobieta), co zapisujemy:

102(StanCywilny : 'W', Plec : 'K').

Wybór wymiarów, hierarchii, poziomów i członów zależy od tego, z jakiego punktu widzenia ma być przeprowadzana analiza danych. Człony wymiarów muszą oczywiście pozostawać w powiązaniach z pomiarami. Jeśli ograniczamy się do relacyjnej bazy danych, to powiązania te realizowane są za pomocą powiązań referencyjnych między kluczami głównymi tabel wymiarów, a kluczami obcymi tabeli faktów. Zależności te mogą być bezpośrednie, jak w naszym przykładzie, który odpowiada tworzeniu struktur wielowymiarowych według tzw. *schematu gwiazdy*, lub pośrednie, gdzie powiązania realizowane są z udziałem tabel pośrednich, co odpowiada modelowaniu według tzw. *schematy płatka śniegu* [6, 16, 17]. Z rozważanego tutaj punktu widzenia nie jest istotne, w jaki sposób otrzymujemy zbiór członów poszczególnych wymiarów, ważne jest jedynie to, że zbiór taki istnieje. Podział członów na rozłączne i hierarchicznie uporządkowane podzbiory odpowiadające poziomom i hierarchiom ma przede wszystkim za zadanie ułatwienie definiowania i operowania na danych wielowymiarowych w języku MDX.

Schematy kostek (ang. *cube schema*)

Dla rozważanego przykładu definicja schematu kostki dla potrzeb analizy sprzedaży może mieć następującą postać:

```
AnalizaSprz =
  Sprzedaz(IdTow, IdKli, Data, Wartosc, Koszt),
  Przychód      : Sum(Wartosc),
  Koszt         : Sum(Koszt),
  Zysk          : Przychód - Koszt,
  DataOstSprz   : Max(Data),
  LiczbaTrans   : Count(IdKli),
  LiczbaKli     : CountDistinct(IdKli)},
  Region = { [AllRegion], wielkopolskie, pomorskie, Gniezno, Leszno, Gdynia, Sopot },
  Marka   = { [All Marka], Fiat, Ford, Punto, Uno, Escord, Focus },
  Okres   = { [All Okres], 1998, 1999, 1998.KW1, 1998.KW2, 1999.KW1, 1999.KW2,
    1998.KW1.1, 1998.KW1.2, 1998.KW2.4, 1999.KW1.2, 1999.KW2.4, 1999.KW2.5 } }.
```

4.2. Wystąpienia danych wielowymiarowych

Stan wielowymiarowej bazy danych składa się z danych wielowymiarowych tworzonych zgodnie ze zdefiniowanym schematem. Wówczas każda jednostka danych wielowymiarowych jest nazywana *wystąpieniem* tego schematu, podobnie jak ma to miejsce w tradycyjnych modelach danych. Zaczniemy od pojęcia *punktu* w przestrzeni wymiarowej i pojęcia *typu* takiego punktu.

Jeśli D jest zbiorem (nazw) wymiarów, to dowolny uporządkowany podzbiór D nazwiemy *typem punktu* w przestrzeni wielowymiarowej. Ciąg członów (e_1, \dots, e_p) nazywamy punktem typu $T = (D_1, \dots, D_p)$, jeśli e_i jest członem wymiaru D_i , dla każdego $i = 1, \dots, n$. Na przykład:

- (Sopot, Fiat), (wielkopolskie, [All Marka]) są punktami typu (Region, Marka),
- ([All Okres], Escord, wielkopolskie) jest punktem typu (Okres, Marka, Region),
- każdy człon wymiaru Marka jest punktem typu Marka.

Komórka (ang. *cell*) jest to krotka oznaczająca wartości wybranych pomiarów w pewnym punkcie przestrzeni wielowymiarowej. Na przykład komórka zawierająca wartości pomiarów Koszt i LiczbaTrans w punkcie (Sopot, Fiat), ma postać przedstawioną na rys. 4. Komórkę tę możemy zdefiniować za pomocą wyrażenia odwołującego się dożądanego schematu kostki:

		Koszt	LiczbaTrans
Sopot	Fiat	48,000.00	2

Rys. 4. Przykład pojedynczej komórki

```
AnalizaSprz ([Koszt, LiczbaTrans], (Sopot, Fiat)),
```

Wartością tego wyrażenia jest krotka [Koszt: k , LiczbaTrans: l] (rys. 4), gdzie (patrz tab. 1):

$$k = \text{SUM}\{t.\text{Koszt} \mid t \in \text{TB_Koszt} \wedge t.\text{Sopot} = 1 \wedge t.\text{Fiat} = 1\},$$

$$l = \text{COUNT}\{t \mid t \in \text{TB_IdKli} \wedge t.\text{Sopot} = 1 \wedge t.\text{Fiat} = 1\}.$$

Zbiór komórek (ang. *cellset*) określony jest przez wymienienie ciągu pomiarów (tak jak w definicji komórki) oraz zbioru punktów, przy czym wszystkie punkty muszą być tego samego typu. Na przykład

		Koszt	LiczbaTrans
Sopot	Fiat	48,000.00	2
	Ford	44,000.00	1
Gniezno	Escord	30,000.00	1

Rys. 5. Przykład zbioru komórek

`AnalizaSprz ([Koszt, LiczbaTrans], {(Sopot, fiat), (Sopot, ford), (Gniezno, Escord)})`, definiuje zbiór komórek przedstawiony na rys 5.

Kostką (ang. *cube*) nazywamy zbiór komórek wyznaczony dla wszystkich pomiarów i dla wszystkich możliwych punktów przestrzeni wielowymiarowej zdefiniowanej w schemacie kostki.

Obliczmy rozmiar kostki oschemacie `AnalizaSprz`. Liczba możliwych punktów jest równa liczbie elementów w iloczynie kartezyjskim zbiorów członów wymiarów Region, Marka i Okres, $7 * 7 * 19 = 931$. Każda komórka zawiera pięć wartości, cała kostka zawiera więc $931 * 5 = 4655$ jednostek danych. Dodatkowo, każda z 931 pozycji opisana jest trzema współrzędnymi punktu, co daje $931 * 3 = 2793$ jednostek danych. Rozważana kostka obejmuje więc $4655 + 2793 = 7448$ jednostek danych. Jest to więc wielokrotnie więcej niż zawierała cała źródłowa baza danych – stąd efektywne pamiętanie i przetwarzanie kostek jest problemem niezwykle istotnym.

5. Wprowadzenie do MDX

Język MDX (ang. *Multidimensional Expressions*) jest językiem służącym do definiowania danych wielowymiarowych, do operowania na tych danych oraz do określania sposobu ich prezentacji [9, 10, 14, 15]. Zapytanie w MDX, podobnie jak w SQL, zawiera frazę `SELECT` (definiującą dane wynikowe), frazę `FROM` (definiującą kostki wejściowe) oraz frazę `WHERE` (określającą filtrowanie danych). Dostępnych jest także wiele funkcji służących do wyszukiwania danych i do operowania danymi. Możliwe jest rozszerzanie funkcjonalności języka poprzez definiowanie własnych funkcji. Fraza `WITH` służy do zdefiniowania pomiarów obliczanych oraz do przypisania nazwy zbiorom wymiarów (umożliwia to odwoływanie się do zbioru przez nazwę zamiast wymieniania jego elementów).

Wyrażenie MDX ma następującą składnię:

```
[WITH <specyfikacja_formuły> [, <specyfikacja_formuły> ...]]
SELECT [<specyfikacja_osi> [, <specyfikacja_osi>...]]
FROM [<specyfikacja_kostki>]
[WHERE [<specyfikacja_plastra>]]
```

W MDX przyjmuje się, że zbiór pomiarów tworzy wyróżniony wymiar o nazwie `Measures`, stąd też wszystkie dalsze rozważania dotyczące wymiarów odnoszą się również do wymiaru `Measures`.

5.1. Fraza `SELECT`

Fraza `SELECT` określa wynikowy zbiór komórek oraz sposób jego prezentacji. Prezentacja zbioru określona jest poprzez przyporządkowanie *osiom* (ang. *axis*) punktów przestrzeni wielowymiarowej. Istnieje 128 osi, którym przypisane są numery, a ponadto pięć pierwszych osi ma przypisane nazwy: 0 – oś x (`COLUMNS`), 1 – oś y (`ROWS`), 2 – oś z (`PAGES`), 3 – `SECTIONS`, 4 – `CHAPTERS`. W każdym przypadku oś może być zidentyfikowana za pomocą wyrażenia `AXIS(indeks)`, gdzie *indeks* jest liczbą całkowitą z przedziału [0, 127]. Zbiory punktów mogą być podawane jawnie lub specyfikowane z wykorzystaniem szeregu funkcji.

Specyfikacja osi ma następującą składnię:

```
<specyfikacja_osi> ::= <zbiór_punktów> ON <nazwa_osi>
<nazwa_osi> ::= COLUMNS | ROWS | PAGES | SECTIONS | CHAPTERS | AXIS(<indeks>)
```

		- Producent	Marka			
		All Marka	- Fiat		+ Ford	
- Województwo	Miasto	All Marka Total	Fiat Total	Punto	Uno	Ford Total
All Region	All Region Total	289,000.00	91,000.00	53,000.00	38,000.00	198,000.00
- pomorskie	pomorskie Total	171,000.00	48,000.00	28,000.00	20,000.00	123,000.00
	Gdynia	79,000.00				79,000.00
	Sopot	92,000.00	48,000.00	28,000.00	20,000.00	44,000.00
- wielkopolskie	wielkopolskie Total	118,000.00	43,000.00	25,000.00	18,000.00	75,000.00
	Gniezno	30,000.00				30,000.00
	Leszno	88,000.00	43,000.00	25,000.00	18,000.00	45,000.00

Rys. 6.

Osie zbioru komórek z rys. 6 mają następującą specyfikację:

```
SELECT { [All Marka], Fiat, Punto, Uno, Ford } ON COLUMNS,
       { [All Region], pomorskie, Gdynia, Sopot, wielkopolskie, Gniezno, Leszno } ON ROWS
```

Do zdefiniowania zbioru punktów możemy również wykorzystać funkcję `Members`, która zwraca wszystkie człony z wymiaru, hierarchii lub poziomu, do których jest stosowana:

```
SELECT { [All Marka], Fiat, Punto, Uno, Ford } ON COLUMNS,
       Region.Members ON ROWS
```

		+ Województwo		
+ Producent	+ Rok	All Region	+ pomorskie	+ wielkopolskie
All Marka	All Okres	9	5	4
	+ 1998	5	2	3
	+ 1999	4	3	1
+ Fiat	All Okres	4	2	2
	+ 1998	3	1	2
	+ 1999	1	1	
+ Ford	All Okres	5	3	2
	+ 1998	2	1	1
	+ 1999	3	2	1

Rys. 7.

W przypadku zbioru komórek na rys. 7, mamy:

- oś x – nagłówki kolumn tworzą punkty `[All Region]`, `pomorskie`, `wielkopolskie`,
- oś y – nagłówki wierszy tworzone są z punktów dwuelementowych należących do produktu kartezyńskiego zbiorów `{ [All Marka], Fiat, Ford }` i `{ [All Okres], [1998], [1999] }`.

Do specyfikacji tych osi możemy wykorzystać funkcję `Crossjoin(x, y)`, która tworzy iloczyn kartezyński zbiorów `x` i `y`:

```
SELECT { [All Region], pomorskie, wielkopolskie } ON COLUMNS,
       Crossjoin({ [All Marka], Fiat, Ford }, { [All Okres], [1998], [1999] }) ON ROWS
```

Wariant tej specyfikacji z zastosowaniem funkcji `Members`:

```
SELECT { [All Region], Region.Wojewodztwo.Members } ON COLUMNS,
       Crossjoin({ [All Marka], Fiat, Ford }, { [All Okres], Okres.Rok.Members }) ON ROWS
```

Kolejną funkcją na członach wymiarów jest funkcja `Children`, która zwraca zbiór członów będących dziećmi członu, do którego jest stosowana, np.: `Fiat.Children = { Punto, Uno }`.

Wówczas specyfikacja

```
SELECT { [All Region], Region.Wojewodztwo.Members } ON COLUMNS,
       Crossjoin(Fiat.Children, [1998].Children) ON ROWS
```

oznacza, że osi y będą przyporządkowywane punkty utworzone z iloczynu kartezjańskiego zbiorów: Fiat.Children = {Punto, Uno} oraz [1998].Children = {KW1, KW2}.

Specyfikacja osi obejmująca wszystkie pomiary i wymiary występujące w kostce AnalizaSprz może wyglądać następująco:

```
SELECT {Przychod, Koszt, Zysk, DataOstSprz, LiczbaTrans, LiczbaKli} ON COLUMNS,
       Crossjoin(Crossjoin(Region.Members, Okres.Members), Marka.Members) ON ROWS
```

Zauważmy, że kostkę trójwymiarową jesteśmy w stanie reprezentować z wykorzystaniem dwóch osi (a więc na płaszczyźnie).

5.2. Fraza FROM

Fraza FROM specyfikuje źródłowe zbiory komórek, na których wykonywane są operacje. W obecnej wersji języka MDX możliwe jest jedynie podawanie nazwy jednej istniejącej kostki:

```
<specyfikacja_kostki> ::= <nazwa_kostki>
```

5.3. Fraza WHERE

We frazie WHERE określone jest wyrażenie będące swego rodzaju filtrem ograniczającym zwracany zbiór komórek do pewnego *plastra* (ang. *slicer*). Domyślnie przyjmuje się, że każdy wymiar, który nie został przyporządkowany do żadnej osi reprezentowany jest we frazie WHERE poprzez swój człon [All wymiar]. Jawne określenie innego członu powoduje, że tylko komórki budowane z wykorzystaniem tego członu należą do wynikowego zbioru komórek.

Składnia frazy WHERE jest następująca:

```
[WHERE [<specyfikacja_plastra>]]
<specyfikacja_plastra> ::= <punkt>
```

Na przykład

```
WHERE ([All Okres], Marka.Fiat, Koszt)
```

ograniczy zbiór komórek do tych, które dotyczyły fiatów i dowolnego okresu. Umieszczenie pomiaru Koszt we frazie WHERE oznacza, że tylko ten pomiar jest dla nas interesujący.

Następujące wyrażenie zwraca zbiór komórek z odpowiednio zagregowanymi wartościami pomiaru LiczbaKli odnoszącymi się do roku 1998:

```
SELECT {[All Marka], Fiat, Fiat.Children, Ford} ON COLUMNS,
       Region.Members ON ROWS
FROM AnalizaSprz
WHERE ([1998], LiczbaKli)
```

Wynik zapytania przedstawiono na rys. 8:

	All Marka	Fiat	Punto	Uno	Ford
All Region	5	3	1	2	2
pomorskie	2	1		1	1
Gdynia					
Sopot	2	1		1	1
wielkopolski	3	2	1	1	1
Gniezno	1				1
Leszno	2	2	1	1	

Rys. 8.

5.4. Fraza WITH

We frazie WITH można definiować pomiary obliczane oraz przypisywać nazwy zbiorom. Składnia tej frazy jest następująca:

```
WITH <specyfikacja_formuły> [, <specyfikacja_formuły> ...]
<specyfikacja_formuły> ::= <specyfikacja_członu> | <specyfikacja_zbioru>
<specyfikacja_członu> ::= MEMBER <rodzic_członu>.<nazwa_członu>AS '<wyrażenie>'
<specyfikacja_zbioru> ::= SET <nazwa_zbioru> AS '<zbiór>'
```

Poniższe wyrażenie definiuje pomiar obliczany ZyskProc i włącza go do zbioru wynikowego:

```
WITH MEMBER Measures.ZyskProc AS '(Przychod - Koszt)/Koszt * 100'
SELECT {Przychod, Koszt, ZyskProc} ON COLUMNS,
       Region.Members ON ROWS
FROM AnalizaSprz
```

Podsumowanie przychodu i kosztów w Gnieźnie i w Sopocie uzyskujemy tworząc wyrażenie:

```
WITH MEMBER [All Region].Gniezno_I_Sopot AS 'Sum({Gniezno, Sopot})'
SELECT {Przychod, Koszt} ON COLUMNS,
       {Region.Members, Gniezno_I_Sopot} ON ROWS
FROM AnalizaSprz
```

Natomiast w następującym wyrażeniu należy użyć funkcji Aggregate aby agregowanie poszczególnych pomiarów było realizowane zgodnie z ich funkcjami agregującymi:

```
WITH MEMBER [All Region].Gniezno_I_Sopot AS 'Aggregate({Gniezno, Sopot})'
SELECT {Przychod, DataOstSprz, LiczbaTrans} ON COLUMNS,
       {Region.Members, Gniezno_I_Sopot} ON ROWS
FROM AnalizaSprz
```

Zastosowanie frazy WITH do nadawania nazwy zbiorom ilustruje poniższy przykład:

```
WITH SET Miasta AS '{Gniezno, Sopot, Leszno}'
SELECT {Przychod, DataOstSprz, LiczbaTrans} ON COLUMNS,
       Miasta ON ROWS
FROM AnalizaSprz
```

5.5. Funkcje na zbiorach komórek

Następujące zapytanie zwraca zbiór komórek uporządkowany według wartości przychodu. Uporządkowanie odbywa się rosnąco oddzielnie w obrębie każdego członu wymiaru Marka. Sterowane jest to funkcją Order(*zbiór*, *pomiar*, DESC), a do zbioru wynikowego należą tylko komórki niepuste, co jest efektem użycia operatora NON EMPTY:

```
SELECT {Przychod} ON COLUMNS,
       NON EMPTY Order(Crossjoin({Fiat.Children, Ford.Children},
                                Okres.Rok.Members), Przychod, DESC) on ROWS
FROM AnalizaSprz
```

Aby uporządkowanie było globalne, a nie ograniczone do poszczególnych członów wymiaru Marka, należy w funkcji Order użyć parametru BDESC zamiast DESC.

Następujące wyrażenie wypisuje 5 pierwszych komórek o najwyższej wartości pomiaru obliczanego ZyskProc. Sterowane jest to funkcją TopCount(*zbiór*, *liczba*, *pomiar*):

```
WITH MEMBER Measures.ZyskProc AS '(Przychod - Koszt)/Koszt * 100'
SELECT {Przychod, ZyskProc} ON COLUMNS,
       TopCount(Crossjoin({Fiat.Children, Ford.Children},
                          Okres.Rok.Members), 5, ZyskProc) on ROWS
FROM AnalizaSprz
```

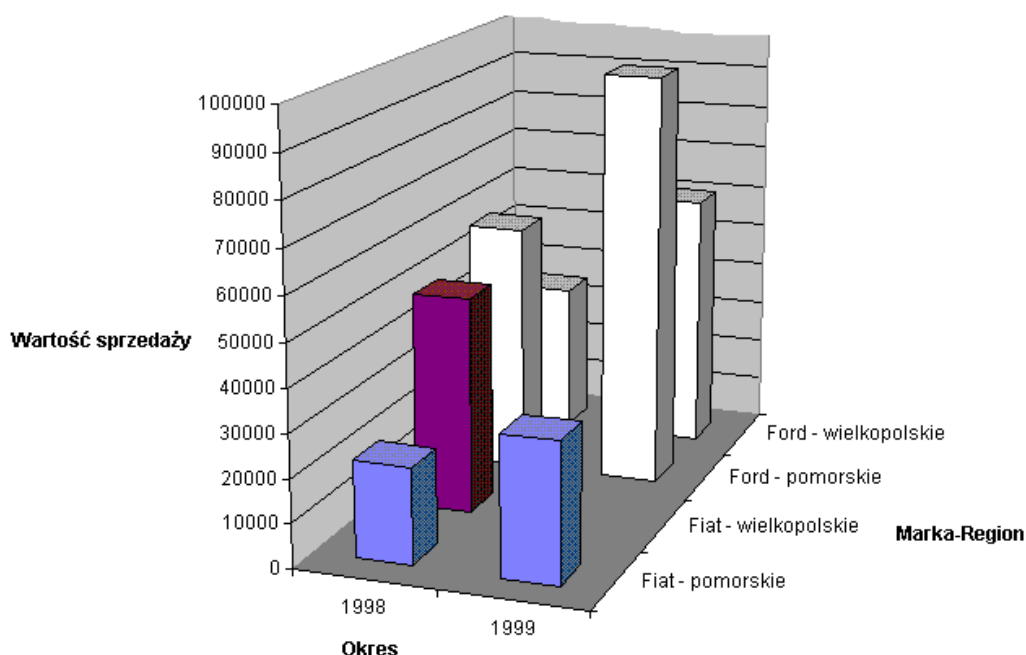
5.6. Wizualizacja graficzna

Wizualizacja graficzna zbioru komórek z kostek wielowymiarowych jest możliwa dzięki zintegrowaniu OLAP Services z Excelem 2000. Na rys. 9 pokazano tabelaryczną postać zbioru komórek prezentowaną w Excelu 2000,

Przychod	Producent	Wojewodztwo	Fiat		Fiat - Suma *	Ford		Ford - Suma *	Suma całkowita *
Rok	pomorskie	wielkopolskie				pomorskie	wielkopolskie		
1998	22000	50000			72000	58000	35000	93000	165000
1999	32000				32000	96000	60000	156000	188000
Suma całkowita *	54000	50000			104000	154000	95000	249000	353000

Rys. 9. Tabelaryczne przedstawienie zbioru komórek w systemie Excel 2000

a na rys. 10 jego graficzną prezentację w postaci wykresu słupkowego:

Rys. 10. Przedstawienie zbioru komórek z rys. 9 w postaci wykresu słupkowego

6. Podsumowanie i wnioski

W pracy omówiono problem tworzenia i przetwarzania danych wielowymiarowych w systemach OLAP. Opisano możliwości języka SQL z punktu widzenia środków wspomagających funkcje OLAP – istniejące w niektórych komercyjnych systemach baz danych oraz proponowane w nowym standardzie SQL:1999. Zaproponowano sformalizowaną próbę interpretacji danych wielowymiarowych za pomocą modelu MDW (Model Danych Wielowymiarowych). Model ten w sposób precyzyjny definiują takie pojęcia jak: tabela faktów, pomiary i ich agregowanie, wymiary i człony wymiarów, schematy i wystąpienia kostek, punkty, komórki i zbiory komórek. Następnie omówiono podstawy języka MDX (MultiDimensional Expressions), który został zaimplementowany w systemie MS SQL Server OLAP Services. Zamieszczono wiele przykładów ilustrujących tworzenie i przetwarzanie danych wielowymiarowych. Język MDX dostępny jest w różnych produktach Microsoftu poprzez OLE DB i/lub ADO i może skutecznie wspomagać zintegrowaną analizę danych gromadzonych w bazach i hurtowniach danych, dzięki korzystaniu z takich narzędzi jak MS SQL Server, OLAP Services i Excel 2000.

MDX jest pierwszą propozycją języka zorientowanego na dane wielowymiarowe. Można przypuszczać, że koncepcja tego typu języków będzie rozwijana i wydaje się, że należy oczekiwać dalszych interesujących propozycji w tym zakresie.

Bibliografia

1. R. Agrawal, A. Gupta, S. Sarawagi, Modeling Multidimensional Databases, Proc. 13th ICDE 1997, s. 232-243.
2. E.F. Codd, S.B. Codd, C.T. Salley, Providing OLAP (Online Analytical Processing) to User-Analysts: An IT Mandate, Arbor Software Corp, 1993.
3. C.J. Date, An Introduction to Database Systems, Seventh Edition, Addison Wesley Longman, Reading Massachusetts, 2000.
4. A. Eisenberg, J. Melton, SQL Standardization: The Next Steps, ACM SIGMOD Record 29(1), 2000.
5. U.M. Fayyad i.in. Advances in Knowledge Discovery and Data Mining, AAAI Press/The MIT Press, Menlo Park, 1996.
6. B. Huesemann, J. Lechtenboerger, G. Vossen, Conceptual Data Warehouse Design, Proc. International Workshop on Design and Management of Data Warehouses DMDW'2000, Stokholm, Sweden, June 5-6 2000.
7. ISO/IEC 9075-1:1999. On-Line Analytical Processing (SQL/OLAP). Amendment 1, November 1999, ftp://jerry.ece.umassd.edu/pub/SC32/WG3/Progression_Documents/FPDAM/fpdam-olap-1999-11.pdf
8. T. Morzy, Eksploracja danych: problemy i rozwiązania, V Konferencja PLOUG, Zakopane, 1999.
9. MS SQL Server 2000 Analysis Services, Book Online.
10. Microsoft Corp. OLE DB for OLAP, February 1998, <http://www.microsoft.com/data/oledb/olap/>
11. OLAP Council. OLAP and OLAP Server Definitions, 1997. <http://www.olapcouncil.org/research/glossaryly.htm>
12. Oracle8i Application Developer's Guide - Fundamentals. Release 8.1.5, Oracle Corporation, 1999.
13. T. Pankowski, Podstawy baz danych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1992.
14. J. Sturm, Hurtownie danych. Microsoft SQL Server 7.0. Przewodnik Techniczny, Microsoft Press/APN PROMISE, Warszawa, 2000.
15. D. Sussman, ADO 2.1. Programmer's Reference, Wrox Press Ltd., 1999.
16. P. Vassiliadis, T. Sellis, A Survey of Logical Models for OLAP Databases, ACM SIGMOD Record 28(4), 1999.
17. R. Wrembel, Z. Królikowski, M. Morzy, Magazyny danych – stan obecny i kierunki rozwoju, ProDialog 10, Wydawnictwo NAKOM, Poznań, 2000, s. 75-93.
18. S. Youness, Professional Data Warehousing with SQL Server 7.0 and OLAP Services, Wrox Press, Arden House, 2000.